

## Редьярд Кіплінг У ДВАДЦЯТЬ ДРУГІЙ (оповідання)

*Вузька, як лоно, глибока, як Безодня, і темна, як серце людини.  
(Прислів'я мінерів-сонталів<sup>1</sup>)*

— Ткач вийшов жати, та забарився, розплутуючи стебла кукурудзи. Ха-ха-ха! Чи є хоч крапля глузду в ткача? — Джанкі Меа люто вставився на Кунду, але оскільки Джанкі був сліпим, на Кунду це не справило жодного враження. Він прийшов, щоб посперечатися з дідом, а якщо пощастить — позалицятися до його гарненької молодої дружини.

У цьому й полягала образа Кунду, і він говорив від імені всіх п'яти чоловіків, які разом із Джанкі Меа складали артіль у сьомій галереї шахти «Двадцять два». Джанкі Меа був сліпим уже тридцять років — стільки ж він прослужив на копальні Джімахарі з кайлом та ломом. Протягом усіх цих тридцяти років він щоранку, перед тим як спуститися в забій, справно отримував у наглядача порцію лампової олії — точнісінько так, ніби він був зрячим гірником. Те, що обурювало артіль Кунду, як обурювало сотні артілей до них, — це егоїзм Джанкі Меа.

Він не віддавав олію до спільного казана своєї бригади, а заощаджував її та продавав.

— Я знав ці виробітки ще до твого народження, — зазвичай відповідав Джанкі Меа. — Мені не потрібне світло, щоб видобувати вугілля, і я не збираюся допомагати вам. Олія моя, і я залишу її собі.

Дивною людиною в багатьох відношеннях був Джанкі Меа — сивочолий, палкий, незрячий ткач, що став шахтарем. Цілими днями — за винятком неділь та понеділків, коли він зазвичай був п'яний, — він працював у шахті «Двадцять два» копальні Джімахарі так само вправно, як людина з усіма п'ятьма чуттями. Увечері він підіймався у великій паровій кліті на поверхню і гукав свого поні — зачухану, припалу вугільним пилом худобину, майже таку ж стару, як і сам Джанкі Меа. Поні підходив до нього, Джанкі видерся йому на спину, і тварина одразу везла його до тієї ділянки землі, яку він, як і інші мінери, отримав від компанії Джімахарі. Поні знав це місце, і коли через шість років компанія перерозподілила всі наділи, аби шахтарі не набули права власності на землю, Джанкі Меа зі сльозами на очах запевняв: якщо його ділянку перенесуть, він ніколи не знайде дорогу до нової. «Мій кінь знає тільки це місце», — благав Джанкі Меа, і йому дозволили залишити свою землю.

Завдяки цій поступці та накопиченим заощадженням від продажу олії Джанкі Меа взяв другу дружину — дівчину з роду Джолаха Меа, надзвичайної вроди. Джанкі Меа не міг бачити її краси, тому повірив на слово і заборонив їй спускатися в шахту. Він не тридцять років пропрацював у темряві, щоб не знати: підземелля — не місце для вродливих жінок. Він обвішав її прикрасами — не з латуні чи олова, а зі справжнього срібла — і вона віддячила йому тим, що несамовито фліртувала з Кунду з артілі сьомої галереї. Кунду фактично був головою бригади, але Джанкі Меа наполягав, щоб уся робота записувалася на його ім'я, і сам обирав людей, з якими працювати. Звичай — сильніший навіть за компанію Джімахарі — диктував, що Джанкі, за правом старшинства, мав розпоряджатися цими справами і

працювати, незважаючи на сліпоту. В індійських копальнях, де вугілля вибивають кайлом з пласта і вичищають від підлоги до стелі, йому не загрожувала велика небезпека. На Батьківщині, де вугілля підрубують знизу і воно обвалюється з покрівлі лавинами, йому б ніколи не дозволили і кроку ступити в шахту. Його не любили через олію, але всі артїлі визнавали: Джанкі знав усі *кхаді*<sup>2</sup>, або виробітки, що коли-небудь закладалися на полях Тарачунда з самого початку роботи компанії.

Гарненька маленька Унда знала лише те, що її старий чоловік — дурень, яким можна крутити як заманеться. Копальня цікавила її лише остільки, оскільки вона поглинала Кунду на п'ять днів із семи і вкривала його вугільним пилом. Кунду був чудовим робітником і намагався не пити, бо коли він назбирає сорок рупій, Унда мала вкрати все, що знайде в домі Джанкі, і втекти з Кунду в краї, де немає шахт, а кожен має по три жирних воли та дійну буйволицю. Поки цей задум визрівав, він за звичкою заходив до Джанкі й докучав йому розмовами про олію. Унда сиділа в кутку і схвально кивала. Того вечора, коли Кунду процитував те образливе прислів'я про ткачів, Джанкі розлютився.

— Слухай, ти, свиня, — сказав він. — Я сліпий і старий, але ще до твого народження я посивів серед вугілля. Ще коли *кхад* «Двадцять два» не був закладений і тут не було й двох тисяч людей, я вже славився своїм знанням шахт. Яку виробітку я не знаю — від дна стовбура до кінця останнього штреку? Чи це Баромба, найстаріша, чи «Двадцять два», де галерея Тібу підходить до «П'ятої»?

— Послухайте, що верзе цей старий дурень! — мовив Кунду, киваючи Унді. — Жодна галерея «Двадцять другої» не зійдеться з «П'ятою» до кінця сезону Дощів. Перед нами ще місяць суцільного вугілля. Бабуджі<sup>3</sup> так каже.

— Бабуджі! Свиняджі! Собакаджі! Що знають ці жирні слимаки з Калькутти? Він тільки креслить, креслить і креслить, та базикає, базикає і базикає, а карти його всі брешуть. Я, Джанкі, знаю, що це так. Коли людина замкнена в темряві тридцять років, Бог дає їй знання. Стара галерея, яку пробила бригада Тібу, не далі ніж за шість футів від «П'ятої».

— Без сумніву, Бог дає сліпим знання, — сказав Кунду, зиркнувши на Унду. — Нехай буде по-твоєму. Я, зі свого боку, не знаю, де там галерея бригади Тібу, але я — не всохла мавпа, якій потрібна олія, щоб змащувати суглоби.

Кунду зі сміхом вилетів із хатини, а Унда захихотіла. Джанкі повернув свої незрячі очі до дружини і вилаявся. «У мене є земля, і я продав чимало лампової олії, — міркував Джанкі, — але я був дурнем, що одружився з цією дитиною».

Через тиждень сезони Дощів почалися з несамовитою силою, і артїлі шльопали по вугільній багнюці біля шахтних стовбурів. Приготували великі помпи, і керуючий копальні пробирався крізь мокву до річки Тарачунда, що розливалася між вогкими берегами. «Господи, зроби так, щоб ця капосна річка не накоїла лиха», — побожно промовив керуючий і пішов радитися зі своїм помічником щодо помп.

Але Тарачунда накоїла лиха, і чималого. Після того як за годину випало три дюйми опадів, вона мусила кудись діватися. Річка вийшла з берегів і з'єдналася з повіддю, затиснутою між двома низькими пагорбами якраз там, де проходив насип головної лінії копальні. Коли величезна частина наповненої дощем річки та кілька акрів повідної води спрямовуються до дев'ятифутової водопропускної труби, труба може фонтанувати щосили, але вся вода вийти не зможе. Керуючий підстрибував на одній нозі від хвилювання, і слова його були далекі від пристойних.

Він мав причини лаятися, бо знав: один дюйм води на землі означає тиск у сто тонн на акр; а тут, за залізничним насипом, над мілкими виробітками «Двадцять другої», утворився шар води завтовшки близько п'яти футів. Слід розуміти, що у вугільній шахті вугілля, найближче до поверхні, видобувається спочатку з центрального стовбура. Тобто шахтарі можуть вибирати породу на відстані десяти, двадцяти або тридцяти футів від поверхні, а коли все вироблено, залишається лише тонка шкірка землі, що тримається на кількох вугільних ціликах<sup>4</sup>. У глибокій шахті, де люди знають, що мають під рукою безліч матеріалу, вони воліють видобувати всі копалини через один стовбур, а не робити безліч дрібних отворів, щоб дістатися до порівняно неважливого поверхневого вугілля.

І керуючий спостерігав за повинню.

Водопропускна труба вивергала дев'ятифутувий струмінь, але вода все одно накопичувалася, і було віддано наказ негайно виводити людей із «Двадцять другої». Кліті<sup>5</sup> піднімалися вгору, вщерть забиті людьми, яких забирали з самого «ока шахти»<sup>6</sup> — так називають місце на дні головного стовбура, звідки видно денне світло. По всіх довгих чорних галереях, куди сягав зір, мигтіли й танцювали факели та лампи, наче рої світляків: чоловіки й жінки чекали, поки брязкітливі, гуркотливі, громоподібні кліті опустяться вниз і знову злетять угору. Але дальні виробітки були дуже далеко, і звістку туди не вдавалося передати швидко, дарма що десятники артілей та помічник керуючого кричали, лаялися, бігали та спотикалися. Керуючий одним оком стежив за величезним тривожним озером за насипом і молився, щоб труба не витримала й пропустила воду вчасно. Іншим оком він спостерігав за клітями, що виринали на поверхню, і дивився, як табельники рахують людей в артілях. Усім серцем і душею він проклинав машиніста підйому, який керував залізним барабаном, що намотував сталевий трос, на якому трималися кліті.

За короткий час у воді за насипом з'явилася вирва — смоктальний коловорот, увесь жовтий і пінистий. Вода пробила тонку шкірку землі й хлинула в старі мілкі виробітки «Двадцять другої».

Глибоко внизу потік чорної води наздогнав останню артіль, що чекала на кліть; коли вони забиралися всередину, вир уже сягав їм поясів. Кліть дісталася поверхні, і керуючий провів перекличку. Усі артілі були в безпеці, крім артілі Джанкі, артілі Могула та артілі Рахіма — вісімнадцять чоловіків і, можливо, десять жінок-носильниць<sup>7</sup>, які завантажували вугілля в маленькі залізні вагонетки, що бігали рейками головних галерей. Ці артілі перебували в дальніх виробітках, за три чверті милі звідси, на самій межі копальні. Кліть ще раз пішла вниз, але в ній було лише двоє англійців; вона опустилася у вируючий, ревучий потік, який майже торкався покрівлі деяких нижніх бічних галерей. Один із дерев'яних брусів<sup>8</sup>, якими підпирали старі виробітки, пронісся повз них за течією, ледь не зачепивши кліть.

— Якщо не хочемо, щоб нам потрощило ребра, краще забиратися звідси, — сказав керуючий. — Нам не врятувати навіть кріплення компанії.

Кліть із плескотом виринула з води, а за кілька хвилин було офіційно повідомлено, що в «оці шахти» щонайменше десять футів води. Десять футів води там означали, що всі інші місця в шахті затоплені, крім тих галерей, що були вище за десять футів від рівня дна стовбура. Глибокі виробітки мали бути повні, головні галереї — теж, але у високих виробітках, до яких вели похилі з'їзди з головних доріг, мала залишитися певна кількість повітря, так би мовити, відрізаного водою і

стиснутого нею. У маленьких підручниках з науки пояснюють, як поводить ся вода, коли її наливають у пробірки. Затоплення «Двадцять другої» було ілюстрацією цього в гігантському масштабі.

\*\*\*\*\*

— Святим Гаєм присягаю, що сталося з повітрям? — Це вигукнув сонтальський десятник артілі Могула в дев'ятій галереї; він якраз пробивав шестифутовий хід у вугіллі. Потім з інших галерей прибігли інші, і артіль Джанкі та артіль Рахіма припленталися туди ж разом зі своїми жінками-носильницями.

— У шахту прийшла вода, — сказали вони, — і виходу немає.

— Я спускався, — мовив Джанкі, — вниз по схилу моєї галереї і відчув воду.

— За нашої пам'яті у вибої води не було, — заголосили жінки. — Чому ми не можемо піти звідси?

— Мовчіть! — обірвав Джанкі. — Давно, коли тут був мій батько, вода прийшла в десятій — ні, в одинадцятій вибій, і була велика біда. Ходімо туди, де повітря краще.

Три артілі та жінки-носильниці залишили дев'яту галерею і пішли далі вгору до шістнадцятої. На одному повороті дороги вони побачили, як смоляно-чорна вода хлюпає об вугілля. Вона вже торкнулася покрівлі галереї, яку вони добре знали — галереї, де вони зазвичай курили люльки та заводили флірт. Побачивши це, вони вголос закликали своїх богів, а Меа, які є тричі незаконнонародженими мусульманами, намагалися згадати ім'я Пророка. Вони вийшли до великої відкритої площі, звідки було видобуто майже все вугілля. Це був край дальніх виробіток і кінець самої шахти.

Далеко внизу по галереї вірно пульсував маленький насос, що використовувався для відкачування води з глибокого виробітку і живився паром згори. Вони почули, як він зупинився.

— Вони відключили пару, — з надією сказав Кунду. — Вони наказали використати всю пару для поверхневих pomp. Вони викачають воду.

— Якщо вода дісталася курильної галереї, — відказав Джанкі, — усі помпи компанії нічого не вдіють за три дні.

— Дуже жарко, — застогнала Джасода, носильниця з роду Меа. — Тут дуже погане повітря через лампи.

— Загасить їх, — мовив Джанкі. — Навіщо вам лампи?

Лампи загасили, і люди лишилися сидіти в цілковитій темряві. Хтось тихо підвівся і почав ходити по вугіллю. То був Джанкі: він обмацував стіни руками. «Де цей виступ?» — бурмотів він собі під ніс.

— Сиди, сиди! — сказав Кунду. — Якщо помремо, то помремо. Повітря дуже погане.

Але Джанкі все одно спотикався, повз і простукував стіни своїм кайлом. Жінки підхопилися на ноги.

— Залишайтеся всі там, де стоїте. Без ламп ви не бачите, а я — я бачу завжди, — мовив Джанкі.

Потім він замовк і гукнув:

— Гей, ви, хто у вибої вже понад десять років, як називається це відкрите місце? Я старий і забув.

— Кімната Буллії, — відповів сонталь, який скаржився на важке повітря.

— Ще раз, — сказав Джанкі.  
— Кімната Буллії.  
— Тоді я знайшов її, — мовив Джанкі. — Тільки назва вилетіла з голови. Галерея бригади Тібу тут.

— Брехня, — відрізав Кунду. — На моїй пам'яті в цьому місці не було ніяких галерей.

— Три кроки — такою була глибина виступу, — бурмотів Джанкі, не слухаючи, — і... о, мої бідні кістки! Я знайшов його! Це тут, на цьому виступі. Йдіть усі по черзі на мій голос, і я вас порахую.

У п'ятні почувся рух, і Джанкі відчув, як обличчя першого чоловіка ткнулося йому в коліна, коли сонталь видерся на виступ.

— Хто? — вигукнув Джанкі.

— Я, Сунуа Манджі.

— Сідай, — мовив Джанкі. — Хто наступний?

Один за одним жінки й чоловіки виповзали на виступ, що тягнувся вздовж одного боку «Кімнати Буллії»<sup>9</sup>. Опустилий мусульманин, Мусахар, що їсть свинину, і дикий сонталь — Джанкі проводив рукою по кожному з них.

— Тепер ідіть слідом, — наказав він, — тримайтеся за мою п'яту, а жінки нехай тримаються за одяг чоловіків.

Він не питав, чи взяли чоловіки з собою кайла. Шахтар, чорний чи білий, ніколи не кидає своє кайло. Один за одним, із Джанкі на чолі, вони проповзли в стару галерею — шестифутовий прохід, де від підшви<sup>10</sup> до покрівлі було заледве чотири фути.

— Тут повітря краще, — мовила Джасода. Було чути, як її серце калатає важкими, хворобливими поштовхами.

— Повільно, повільно, — примовляв Джанкі. — Я старий чоловік і багато чого забуваю. Це галерея Тібу, але де ті чотири цеглини, на які вони клали вогонь для люльки-хуки<sup>11</sup>, коли сагіби не бачили? Повільніше, повільніше, люди позаду.

Вони чули, як його руки розгрібають дрібне вугілля на підлозі галереї, а потім глухий звук.

— Ось одна сира цеглина, ось друга, і третя. Кунду — молодий, нехай вийде вперед. Стань коліном на цю цеглину і бий сюди. Коли бригада Тібу обідала в останній день перед тим, як скінчилося добре вугілля, вони чули людей із «П'ятої» з того боку. А «П'ята» пройшла свою галерею двома неділями пізніше — або, може, однією. Бий туди, Кунду, але дай мені місце відійти.

Кунду, вагаючись, заніс кайло, але перший м'який хрускіт вугілля став для нього закликком. Він бився за своє життя і за Унду — маленьку гарненьку Унду з каблучками на всіх пальцях ніг, за Унду і за сорок рупій. Жінки затагнули «Пісню кайла» — ту страшну, повільну, розмашисту мелодію з приглушеним приспівом, що повторює шурхіт підрізаного вугілля, і під кожен такт Кунду гатив у суцільній п'ятні. Коли він вибився з сил, Сунуа Манджі перехопив кайло і почав бити за своє життя, за дружину і за своє село за синіми пагорбами над річкою Тарачунда. Годину чоловіки працювали, а потім жінки відгрібали вугілля.

— Це далі, ніж я думав, — мовив Джанкі. — Повітря дуже погане; але бий, Кунду, бий сильніше.

Вп'яте Кунду взявся за кайло, коли сонталь відповз назад. Пісня ледь почалася знову, як її перервав крик Кунду, що луною прокотився галереєю: «Пар хуа! Пар хуа!»<sup>12</sup> Ми пройшли, ми пройшли!». Стиснене повітря з шахти вирвалося крізь отвір, і жінки в далекому кінці галереї почули, як вода ринула крізь цілики «Кімнати Буллії» і з ревом ударила в виступ. Виконавши закон, за яким вона рухалася, вода більше не піднімалася. Жінки закричали і кинулися вперед.

— Вода прийшла — нас повбиває! Ходімо звідси!

Кунду проліз у пролом і опинився в укріпленій галереї, вдарившись головою об балку.

— Знаю я шахти чи ні? — захихотів Джанкі. — Це «П'ята»; виходьте повільно, називаючи мені свої імена. Гей, Рахіме! Порахуй свою артіль! Тепер ідемо вперед, тримаючись один за одного, як і раніше.

Вони вишикувалися в ланцюжок у темряві, і Джанкі повів їх. Нарешті вони побачили факел, і артілі Джанкі, Могула та Рахіма з «Двадцять другої», приголомшені, вийшли на світло витяжної печі на дні «П'ятої». Попереду Джанкі обмацував шлях, а решта йшли за ним.

— У «Двадцять другу» прийшла вода. Бог знає, де інші. Я вивів цих людей з галереї Тібу в нашому забої, зробивши прохід крізь північний бік галереї. Ведіть нас до кліті, — сказав Джанкі Меа.

\*\*\*\*\*

Біля шахтного стовбура «Двадцять другої» близько тисячі людей лементували, плакали й кричали. «Сто чоловік — тисяча чоловік — втопилися в забої!». Де їхні чоловіки? Маленька Унда, чий одяг наскрізь промок від дощу, стояла біля отвору шахти, гукаючи в глибину Кунду. Але єдиною відповіддю був шум води в «оці шахти» за двісті шістдесят футів униз.

— Слідкуйте за цією жінкою! Вона зараз кине́ться в стовбур, — крикнув керуючий.

Але він міг не хвилюватися; Унда боялася смерті. Вона хотіла Кунду. Керуючий дивився на повінь: вода заповнила шахту, і люди на поверхні завили від горя.

— Присягаюся, нам пощастить, якщо завтра тут залишиться хоч п'ятсот робочих рук! — мовив керуючий. — Ще є шанс звести тимчасову дамбу. Кидайте туди все — вагонетки, вози, якщо не вистачає цегли. Змусьте їх працювати так, як вони ніколи не працювали. Гей, десятники! До роботи!

Мало-помалу натовп розбили на загони і погнали до води, обіцяючи оплату за понаднормові. Будівництво дамби почалося, і коли робота пішла, керуючий вирішив, що настав час для помп. Нового припливу води не було. Високе червоне коромисло<sup>13</sup> помпи піднімалося й опускалося; помпи захлинались, сопіли й верещали, коли перша вода ринула з труби.

— Вона має працювати всю ніч, — втомлено сказав керуючий. — Але для тих бідних дияволів унизу надії немає. Дивись, Гур Сахаю, якщо ти пишаєшся своїми машинами, покажи, на що вони здатні зараз.

Гур Сахай оскалився і кивнув, тримаючи праву руку на важелі, а ліву — на масляниці. Помпи схлипували й важко дихали: «Ніколи, ніколи!». Керуючий сидів під навісом, намагаючись підсохнути біля вогню парового котла, і в похмурих сутінках він побачив, як натовп на дамба раптом почав розбігатися.

— Це кінець, — простогнав керуючий. — Нам знадобиться шість тижнів, щоб переконати їх, що ми не намагалися втопити їхніх товаришів навмисне. О, де б знайти хоч одного порядного, розсудливого джорді<sup>14</sup>!

Але в цій втечі не було паніки. Люди прибігли з «П'ятої» з приголомшливою новиною, і десятники не змогли втримати свої артілі. Невдовзі, оточені галасливим натовпом, артілі Рахіма, Могула та Джанкі разом із десятима жінками-носильницями підійшли, щоб доповісти про себе; а гарненька маленька Унда непомітно вислизнула до хатини Джанкі, щоб приготувати йому вечерю.

— Я сам знайшов шлях, — пояснював Джанкі Меа, — то чи дасть мені тепер Компанія пенсію?

Прості шахтарі кричали й стрибали від радості, а потім повернулися до дамби, зміцнившись у своїй давній вірі: що б не сталося, влада Компанії, чию сіль вони їдять, настільки велика, що ніхто з них не може загинути. Лише Гур Сахай вишкірив білі зуби, не прибираючи руки з важеля, і випробував свої помпи до самої межі.

— Слухай, — мовив помічник керуючого своєму шефу через тиждень. — Ти пам'ятаєш «Жерміналь»<sup>15</sup>?

— Так. Дивна річ. Я згадав про неї в кліті, коли повз пролетів той брус. А що?

— Та так, уся ця історія здається мені «Жерміналем» навпаки. Джанкі весь ранок просидів у мене на веранді, розповідаючи, що Кунду втік з його дружиною — Ундою чи Андою, здається, так її звали.

— Оце так! І заради цієї худоби ти ризикував життям, намагаючись витягти їх із «Двадцять другої»!

— Ні, — відказав помічник. — Я думав про кріплення Компанії, а не про людей Компанії.

— Тепер воно, звісно, звучить краще; але я тобі не вірю, старий.

1888 р.

\*\*\*

## Примітки:

<sup>1</sup> **Сонтали (Sonthals/Santals)** — етнічна група в Індії, представники якої часто працювали на копальнях.

<sup>2</sup> **Кхад (Khad)** — місцевий термін для позначення шахти або гірничої виробітки в Індії.

<sup>3</sup> **Бабуджі (Babuji)** — шанобливе звертання до освіченої людини, чиновника або клерка. У цьому контексті Джанкі вживає його зневажливо щодо інженера-картографа.

<sup>4</sup> **Цілик (Pillar)** — частина пласта корисної копалини, яку залишають недоторканою для підтримки покрівлі виробітки.

<sup>5</sup> **Кліть (Cage)** — підйомна кабіна в шахті для перевезення людей та вантажів.

<sup>6</sup> **Око шахти (Pit's-eye)** — шахтарський термін для позначення навколостовбурного двору, місця безпосередньо біля дна головного шахтного стовбура.

<sup>7</sup> **Жінки-носії (Basket-women)** — у тогочасних індійських шахтах жінки переносили видобуте вугілля в кошиках до вагонеток.

<sup>8</sup> **Брус (Balk)** — товста дерев'яна колода або балка, що використовується для кріплення (підтримки покрівлі) у шахті.

<sup>9</sup> **Кімната Буллі (Bullia's Room)** — назва великої камери в шахті (виробки), де було видобуто все вугілля.

<sup>10</sup> **Підшва (Thill)** — шахтарський термін, що означає підлогу або низ гірничої виробки.

<sup>11</sup> **Хука (Hookah)** — традиційний східний кальян.

<sup>12</sup> **Пар хуа! (Par hua!)** — (хінді) «пройшли кризь», «пробили».

<sup>13</sup> **Коромисло помпи (Pump-beam)** — масивна деталь парової помпи, що передає рух поршню.

<sup>14</sup> **Джорді (Geordie)** — прізвисько мешканців Північно-Східної Англії (район Тайнсайд), які історично були професійними спадковими шахтарями та інженерами, відомими своєю витримкою і знаннями.

<sup>15</sup> **«Жерміналь» (Germinal)** — знаменитий роман Еміля Золя (1885 р.) про життя шахтарів, де затоплення шахти закінчується масштабною трагедією та загибеллю людей. Кіплінг іронізує, що в його історії шахтарі вижили, але фінал все одно виявився «по-людськи» болісним.

\*\*\*

Цю історію вперше опублікували в газеті «The Week's News» від 18 лютого 1888 року. Вона була зібрана у збірнику «In Black and White» під номером 3 у Бібліотеці Індійської залізниці та у збірнику «Soldiers Three» у 1895 році.

*Переклад українською: А. Невідомий, 2026 р.*